

תוכן חייו

מאת דונש — שבתי דון יחיא

טירת־צבי רובצת על בתיה ובוסתניה, שדותיה וחורשותיה בתוך אפילת ליל ראש־חודש אלול. מפעם לפעם פולשת רוח מן המדבר ומעלה בכנפיה ענן־אבק צורב שמזכיר את הימים הראשונים, ימי הישיבה במידבר הפתוח. אלפי אנשים מסביב על ספסלים ופניהם מרוכזים אל הבמה המוארת, שבמרכזה יושב ראש ממשלת ישראל, יושבים שר הסעד והדתות ושר־הדואר, שהנם חברי תנועת־העבודה הדתית. בדומייה המוחשית נקראים בהטעמה פסוקי התהילים, פסוק אחרי פסוק: „לדוד, ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה... אשר בנינו כנטיעים מגדולים בנעוריהם, בנותינו כזוויות מחוטבות תבנית היכל, מזוינו מלאים מפיקים מזון אל זן... אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה בחובותינו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו“.

טירת־צבי עקבת־היסורים ועטורת־הגבורה רואה כעבור עשרים שנות קיומה בפסוקים אלה ביטוי להישגיה והיא כולה הודיה לא־לה־ישראל. הוותיקים, פלחים ויוגבים מלומדי־מלחמה, נותנים את עיניהם בבניהם ובכנותיהם התמירים והחטובים, ושפתותיהם רוחשות תפילה: אשרי העם שככה לו.

מאיר אור, ממייסדי המשק, אומר דברי־פתיחה. הוא קורא את דבריו מעל גבי נייר וכפשוט מראהו פשוט דיבורו. מכנס־חאקי ארוכים, חולצה לבנה וכיפה סרוגה לראשו. והגב כפוף במקצת. חלוץ וותיק וצנוע, שמשפטיו ישרים, ודבריו גלויים, ענייניים ומעשיים. תוכו כבדו. אומר את אשר עם לבבו ללא שמץ של מליצה וללא נעימה של הגיגיות חיצונית, כדבר איש אל רעהו דבריו לקהל אלפים. עתים נדמה שמשוחח בינו לבין עצמו. כעבור עשרים שנה לישיבתו בטירת־צבי הריהו מסכם את המאזן של דור מאבקים וקרבתיהם, מאבקים וקשייהם וגם הישגיהם. הוא מספר בסיגנון של דין־וחשבון. שאנשי המשק באו אל עמק בית־שאן לעשות שלוש מלאכות: כיבוש העמק מבחינה מדינית בטחונת; כיבוש העמק מבחינה משקית־כלכלית; והקמת גושי־ישובים רצוף של קבוצות דתיות. כיום, אחרי עשרים שנה, המשימות הגיעו לכלל הגשמה. עמק בית־שאן כלול במדינת־ישראל והוא מיושב על־ידי יהודים, טירת־צבי הגיעה לשגשוג משקי וסביבותיה קיימות הקבוצות הדתיות שדה־אליהו, עין־הנציב ושלוחות. והגדולה שבשמחות, כאות השתרשות עמוקה, הצטרפותם של ילדי המקום וגידוליו, שש בנות ושני בנים, לקבוצת טירת־צבי כממשיכים בדרך אבותיהם, „עשרים שנה מאחורינו, אמר מאיר, ולפנינו עוד הרבה שנות בניין ויצירה. הדור השני משתלב במסכת יצירתנו. הוא ימשיך בדרךנו. הוא ישלים

מה שאנו לא הספקנו מקוצר-רוח ומעבודה קשה. כשאנו מפנים את ראשינו ורואים הרבה קשיים ופגעים בדרךנו, מתעוררת שאלה: כיצד יכולנו להם? התגברנו בעזרת השם בכוח הרצון ובנכונות הלוצית. מי יתן וכוחות אלה ועזרת השם יעמדו לנו ולבנינו עד עולם."

איש טירת-צבי, שותף למעשי-היצירה במקום, בעמדו במשקו המלבלב אינו יכול אלא לדוח בסיגנון פרוטוקול מה היה כאן בעבר ומה נעשה כאן בעשרים השנים האחרונות, שהרי היצירה כמות שהיא מספרת יכולתו של היהודי-המאמין ונצחונותיו לאין שיעור יותר מכל ביטוי מילולי. אנשי המקום בעצמם, לפעמים עומדים ותמהים על המראות, משל לא הם חוללו את המהפכה, בחינת שינוי מעשי-בראשית, אלא אחרים, אנשי-פלא, חוללה. שמונים בחורים ועשר בחורות הוטלו ביום-קיץ להט אחד לתוך חצר מאובקת ומלוכלכת, שבקצה ניצבת טירה אפורה, מקולפת הטיח, נוהד-מדבר של שייד, ששימשה בשנים האחרונות מטה המזימות של הכנופיות הערביות. חצר ששטחה דונאם אחד, בה התכנסו הקיפו אותה קירות-מגן וגדרת-ייל ועמדות מבוצרות, משעלו לקומה השנייה של הטירה מצאו בה את תמונתו של קאוקגי, ראש הכנופיות, ובהיקפו של השטח, מכל עבריו, אהלי-בדווים שחורים, קוצים ודרדרים, עמודי-אבק מתנשאים ברוח, וביצות שורצות יתושים מפציצי קדחת. עיפים, מיוזעים ומאובקים, כשסביבותיהם רוחשת שנאת אנשי המדבר, הסתגרו בלילה בחצר וכל אחד שאל את עצמו: הזרקור, ששולח סילוץ-אור על פני השטח, האם יאיר עד שהעמק כולו יהפך אבוקה ירוקה של דגן ומטעים?

יום רדף יום ולילה רדף לילה. אקלים קשה, ובפי כל אחד פסוקו של יעקב אבינו: "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותידד שנתי מעיני". ובקורות טירת-צבי חרותים שני הלילות הגורליים של כ"ח באדר א' תרצ"ח, ליל ההתקפה הראשונה, ושל ו' באדר א' תש"ח, ליל ההתקפה השנייה. בפעם הראשונה באו מאה פורעים ובצעקות "עליהום, עליהום" ובמטר יריות איימו לכבוש את הטירה בסערה. המתגוננים המעטים הוציאו מה"סליק" את הרימונים והטילום על התוקפים שנסו מגוסת פחד בהשאירם אחריהם פצועים וחללים. בפעם השנייה, כחדשיים לפני קום המדינה, גייס קאוקגי את "חיל הישע" שלו, מצוייד בכלי-נשק חדישים, שתקף חמש שעות רצופות את הטירה. אף בהתקפה זו ניצחו אנשי המשק והאויב נס אל ההרים, ששים מחילו נהרגו ומאות נפצעו. שני לילות אלה משובצים במסכת הגבורה של היישוב. אחת-עשרה שנה היתה שרוייה טירת-צבי במתיחות מתמדת: מרוחקת מאיזורים יהודיים רצופים, כשכמעט מדי לילה בלילה היו אנשי הכנופיות עוקרים מטעים, מציתים שדות, מטילים מוקשים בדרכים, מציקים למשק שנכנס ל"לוע הארץ", כתריו בתוך סביבה ערבית. טירת-צבי שילמה בעד העזתה בקרבנות יקרים בנפש, בהפסדים חמריים ובמאמצים גופניים ונפשיים עצומים. אך בתוך התנאים האקלימיים הקשים, בבדידות, בסיכון המתמיד, ביסורים המרובים התחשלו אנשי המקום ונעשו פלחים, יוגבים ולוחמים למופת. טירת-

צבי לימדה את הנוער היהודי בארץ הלכה למעשה: „באחת ידו עושה במלאכה ואחת מחזקת השלח“.

שתי הידים הברוכות של „הבונים בחומה והנושאים בסבל“, כשכל יד עושה את שליחותה המליאה, יצרו בעזרת השם את טירת-צבי דמות שהיא היום הזה: השטח הבנוי גדל מדונאם אחד למאתיים דונאמים שעליהם שוכנים בתי-מגורים נאים, מוקפים עצי-פרי ונוי, בתי תינוקות וילדים, חדר-אוכל, ובמרכז מתרוממת הכיפה העגולה של בית-הכנסת הגדול. חורשות מצלות מפיגות את החום ואת ענני-האבק, שבילי-ביטון מוליכים מטירת-צבי „העתיקה“ לטירת-צבי החדשה, כשזהלת חיים של ארבע מאות נפשות הומה במקום. גברים ונשים עובדים במשקי פלחה ומטעים, ירקות וגידולי-כותנה ובריכות-דגים, רפת ולול; ילדים וילדות לומדים בבית-הספר האיזורי ובחדשי-החופש מסייעים בידי הוריהם במשק ובשירותים; בני-נעורים מהם במשק ומהם בצבא, מהם משתלמים בתור מורים ומורות ומהם לומדים בשיבות. שטחי-העיבוד של המשק מגיעים לעשרת אלפי דונאם ומעלה: שבעת אלפים דונאם גידולי פלחה, אלף דונאם גידולי-שלחין, שש מאות דונאם גידולי-תעשייה: כותנה, סלק סוכר ובוטנים; שלוש מאות דונאם מטעים, שבע מאות דונאם בריכות-דגים ועוד ועוד. משנה לשנה הולך וגדול משק המכונות, שכולל כבר היום מספר רב של טראקטורים, קומביינים, מכבשים ומכונות. הרפת והלול נמצאים בשיגשוג מתמיד. גידולי-הכותנה של טירת-צבי הם המשובחים ביותר באיכותם של האיזור כולו. רשת-השקאה משוכללת מספקת שפע מים למשק ולשירותים.

טירת-צבי קולטת גרעינים התיישבותיים ומשמשת מרכז הכשרה וחינוך למאות ואלפי נוער. אנשי הקבוצות הדתיות הצעירות בעמק בית-שאן ובנגב למדו כאן אורחות-חיים קיבוציים-דתיים. אם הקבוצות הדתיות גידלה דור של מגשימים בכל הקבוצות הדתיות, ובאחרונה זכתה טירת-צבי להכניס לברית המשק השיתופי את שמונת ילדיה הראשונים, שנתקבלו כחברים בקבוצה.

מאיר אור, בן-ישיבה מובהק, יליד עיירה בלטביה, הצטרף להחלוץ המזרחי, קבע בנפשו להיות חלוץ דתי בפועל-ממש, ובעלייתו לארץ נכנס לקבוצת שח"ל ברחובות, אחד משלושת הגופים — חלק מקבוצת רודגס, קבוצת יעב"ץ וקבוצת שח"ל — שהתיישב בטירת-צבי. עבד בפלחה ובבניין, שימש אחד ממפקדי המקום. פרק-זמן מסוים עבד במוזירות הקיבוץ הדתי וערך את בטאנו „עלונים“ כשמו בימים ההם. מפעם לפעם מפרסם מאמרים ורשימות ב„הצפה“, בבטאון הקיבוץ הדתי, ובעתונה של תנועת בני-עקיבא. בעשרות סקירות, מאמרים, רשימות וסיפורים תיאר את טירת-צבי לכל שלביה ומאורעותיה. זה מקרוב יצא קובץ ספוריו בלשון האנגלית מחיי טירת-צבי. כתיבתו עניינית והתומה בחותם היושר השכלי והנפשי, תיאוריו הנלבבים נעימים לקריאה, נועדים במיוחד לנוער;

מאמריו הפובליציסטיים מבוססים על עיקרים קבועים, שלאורם משמיע את תביעותיו הנמרצות בתחום הדת והחברה. הוא אחד ממייסדי טירת-צבי, מבונה-מגיניה וממעצבי דמותה הדתית-חברתית. במאמריו ישנם בירורים מעשיים בקביעת אורחות-חיים לקבוצה דתית. שבתותיה ומועדיה של טירת-צבי, בחינוך בניה ובנותיה, סדריה החברתיים וסגנון חייה הכלליים, יצירה זו המורכבת מעשרות ומאות פרטים, מייסדי המשק רקמה, ביניהם מאיר אור, שנותן את דעתו במיוחד לשאלות של נוסח-חיים. במועצות הקיבוץ הדתי הוא מופיע כמרצה וכמתווכח ומביע את דעתו בשאלות דתיות וחברתיות יסודיות. הרי כמה קטעים מדבריו בדיון על התפיסה הדתית של הקיבוץ הדתי:

— בראש וראשונה אנו קובעים שעם ישראל הוא עם אחד, למרות השוני במנהגים ולמרות חילוניותו של רובו. אחדותו של העם היא בשבילנו נקודת-מוצא גם בתפיסתנו הדתית. יתכן שאנו רואים את עצמנו כ"שאר שבעיסה", אבל שאור בלי עיסה אינה אלא מחמצת בלתי יעילה. אין אנו גורסים הסתגרות בתוך ד' אמותינו ושמירה על דמותנו שלא תיפגע בשל המגע עם העולם שמחוץ למסגרת זו. להיפך, אנו מעוניינים לבוא במגע עם גורמים אחרים כדי להביא לפניהם את תפיסתנו על העם, ארצו ודתו.

— גדל בארץ דור חדש אשר אינו דתי. אבל אין לו אמביציות אנטי-דתיות. אין הוא מכיר את דת ישראל. הנוער הזה מתחיל לתהות על קנקנו. כל מי שאינו קארייריסט יחפש את הדרך אל העם ועברו. במקדם או במאוחר ישוב נוער זה אל מסורת-ישראל. הקיבוץ הדתי יכול לשמש גשר לנוער הזה, חילוני כיום, בשעה שירצה לשוב ולהתדבק בעמו ומסורתו. עלינו לעזור לו לעבור את הדרך הקשה שבין חייו כיום ובין החיים העתידיים לו. מענייננו להחזיר רעיונותיה של דת ישראל בין החוגים הרחוקים ביותר.

— לא באנו להציל יחידים. אילו רצינו ליצור את היחיד השלם והירא יתכן שלא היינו בוחרים בצורת הקבוצה. בחוגים שונים אפשר למצוא יחידים שיראתם ושלמותם עולות ללא ספק על אלו שלנו. כל הרוצה להציל את נפשו בלבד ימצא לו בוודאי מסגרת של חיים אחרים ולא יבוא לקיבוץ. אנו באנו להציל את הציבור, את העם, את הכלל. העם הוא בשבילנו לא רק אנטי-סגולה אלא יהודים ארציים, בעלי גישה ארצית, המחפשים את הנתפס, הניתן להבנה אנושית... אומרים: מי אנו כי ניטול על עצמנו תפקיד זה? הרי ישנם גם בתוכנו חברים שטעונים תיקון, ואיך נבוא להשיב אחרים? כוחנו במשמעת הציבורית שאנו משליטים בחיינו. הפרט בתור פרט אין בכוחו לקבוע תהליכי-הרוח. כשם שאין בכוחו לקבוע תהליכי-המשק, אולם הקבוצה כציבור מאורגן בעל תפיסה ברורה, יכולה לקחת על עצמה אחריות גם להתוויית דרך הרוח. כשם שהיא מתווה דרך המשק.

באחת מרשימותיו של מאיר אור על חגה העשרים של סירת-צבי הוא כותב:
 עשרים שנה, שבעת אלפים ושלוש מאות ימים ולילות. מהם ימים אפורים של
 עבודה קשה ומהם ימים של התרוממות הנפש והרגשת קדושת החיים; מהם
 ימים של עמידה על הנפש, של מלחמה עם שכנים חורשים מזימות רצח והשמד,
 ומהם ימים של יצירה ופיתוח; ימים של חול וימים של שבת וחג, ימים של
 אבל וימים של שמחה. היו ימים ולילות בהם נעקרו מטעינו ונשרפו שדותינו.
 עמל שנים הלך לטמיון ואנו חזרנו ונטענו, חזרנו וזרענו ולא הרפינו מעבודת-
 היצירה אפילו יום אחד. והיו ימים של שמחה במעוננו: לידת הילד הראשון
 בטירה היתה חג לכל התושבים; חתונות ראשונות שנערכו בימי המצור גרמו
 שמחה רבה. שמחנו כשהגיעו בנינו הראשונים לגיל מצווה ושמחנו כשבנינו
 הראשונים יצאו לשרת בצבא-ההגנה לישראל. שמחנו על עץ שניטע ועל שדה
 שנחרש; שמחנו על כל מטרה-מעוקב מים שנוסף לנו ועל כריית בריכת-הדגים
 הראשונה; שמחנו עת יצא כרמנו משנות ערלה ושמחנו עת שלחנו פרי יכולנו
 הראשון לשוק; שמחנו כשזכינו לפרוץ את החומה הבצורה ובנינו בתים לנו
 ולבנינו ושמחנו כשקלטנו גרעיני-עולים שישתתפו עמנו בבניין — — —
 בדברים אלה ביטא מאיר אור את תוכן חייו ותוכן חייהם של חבריו.

(דבריו אלה של ש. דניאל — דון יהוא — דונש נכתבו בשעתם ב„הצופה“.
 הפרטים שהובאו בו כבר אינם אקטואליים. ברם, משום חן הרברים, כדרכו של
 ש. דניאל ז"ל, הבאנום כמו שהם. קשר נפשי מיוחד היה בין השנים, זכרונם
 לברכה, גם בהיותם ממוצא משותף — שניהם, בני החלוץ הרתי בלטביה).